

Relationen
mellan industri
och lokalsamhälle

- ARBETET MOT EN

SOCIALT HÅLLBAR INDUSTRI

FÖRORD

Sveriges innovationsmyndighet Vinnova skriver på sin hemsida att:

"Svensk industri har potential att leda omställningen till en mer hållbar industri både inom och utanför landets gränser. Individuella företag, men framför allt stora delar av värdekedjor har möjlighet att genom ett samlat grepp åstadkomma den förändring som är nödvändig för att vi ska hålla oss inom de planetära gränserna."

I detta citat tar denna rapport sitt avstamp, ur förståelsen av den svenska industrin som en möjliggörare för den gröna omställningen. Industrin kan bidra till ekonomisk tillväxt, generera så kallade gröna jobb och bidra till minskat beroende av fossila bränslen genom ny teknik. Detta ökar dock sannolikheten för att lokala markanvändningskonflikter uppstår kring nya gruvor, vindkraftparker, tillverkningsindustri och andra typer av markexploatering som syftar till att stödja den gröna omställningen. Dessa konflikter och hur de kan förebyggas och hanteras studeras i rapporten.

Arbetet har drivits av oss på konsultfirman Ecogain, och en annan konsultfirma WSP har deltagit i projektets forskarråd och referensgrupp. Som konsulter har vi ett intresse gentemot våra kunder, vilka ofta är den svenska industrin. Likväl arbetar finansären och uppdragsgivaren Vinnova med ett regeringsuppdrag om att stödja den svenska industrins konkurrenskraft. Även om alla parterna har arbetat med studien på ett transparent och objektiva sätt, nämner vi detta för att vara transparenta kring eventuella intressekonflikter.

Denna rapport syftar till att utforma underlag till insatser inom innovationssystemet, stimulera dialog och innovation, samt utveckling av verktyg för problemlösning. Insatser som kan understödja frivilliga åtgärder hos företag och andra samhällsaktörer och hur de kan arbeta på nya, innovativa och framåtsyftande sätt inom de givna förutsättningarna, för att uppnå en mer socialt hållbar industri.

INNEHÅLL

FÖRORD	3
--------------	---

SAMMANFATTNING	6
-----------------------------	----------

1. INLEDNING	9
---------------------------	----------

1.1 Mål, syfte och användningsområden	10
1.2 Förstudiens olika delar	11
1.2.1 Litteraturstudie	12
1.2.2 Fallstudier	12
1.2.3 Internationella exempel.....	13
1.3 Leshänvisning	13

2. ANALYTISKT RAMVERK OCH METOD	15
--	-----------

2.1 Analytiskt ramverk	15
2.2 Kriterier från Framework for Strategic Sustainable Development	16
2.2.1 Inkludering.....	16
2.2.2 Värdeskapande och meningsbyggande.....	17
2.3 Kriterier från litteraturstudie om SLO	17
2.4 Metod fallstudier	18

3. RESULTAT	23
--------------------------	-----------

3.1 Sammanfattande resultat.....	23
3.1.1 Fallstudie 1	23
3.1.2 Fallstudie 2.....	24
3.1.3 Fallstudie 3	25
3.2 Fallstudierna och sociala hållbarhetskriterier	26

4. DISKUSSION	29
----------------------------	-----------

4.1 Social hållbarhet - subjektivt och kontextuellt	30
4.2 Kriterier för socialt hållbar industri - lärdomar baserade på fallstudierna.....	32
4.2.1 Tidig, aktiv och långsiktig dialog	32
4.2.2 Förtroendefulla relationer	33
4.2.3 Lokal anpassning och hänsyn till lokalsamhällets krav	34
4.3 Ibland når man inte mål på grund av oförenliga värden.....	36
4.4 Kategorisering av rekommendationer	37
4.5 Vilken roll kan innovationssystemet spela?.....	39

SAMMANFATTNING

Vårt samhälle står idag inför stora förändringar när vi ska ställa om för att möjliggöra en ekonomi inom planetens gränser. Industrin har en viktig roll att spela i denna transformation för att ny teknik med mindre klimatavtryck ska kunna utvecklas och produktionen av förnybar energi ska öka. I etableringen av en ny verksamhet, eller betydande expansion av en befintlig verksamhet, blir det ofrånkomligen en påverkan på närsamhället.

Den här förstudien är en del i ett större Vinnovaprojekt om socialt hållbar industri. Förstudien har utgjort underlag för en samverkansarena, dvs. en mötesplats för samhällsaktörer som är vitala i innovationsarbetet kring en socialt hållbar industri.

Förstudien består av tre fallstudier av industrietableringar/-expansioner i Sverige, en kompletterande bilaga med internationella exempel och en litteraturstudie. Inom ramen för litteraturstudien identifierades sex kriterier som företag behöver arbeta med för att uppnå en s.k. Social License to Operate (SLO). Dessa kriterier i kombination med två kriterier från Framework for Strategic Sustainable Development (FSSD-ramverket), fick därför bli det analytiska ramverket som låg till grund för analysen av fallstudierna

Fallstudierna utfördes på tre olika typer av industrier; vindkraft, tillverkningsindustri och mineralindustri. Syftet var att undersöka hur svenska industrier arbetar social hållbarhet, vilka lärdomar som kan dras och var det finns utrymme till förbättring och innovationer. Rapporten ämnar skapa nya diskussionsytor och möjligheter till samverkan mellan industri, offentlig sektor, akademi och civilsamhälle.

Fallstudierna gav tydliga indikationer kring vilka insatser som leder till ökad social hållbarhet vid en industrietablering, och vad som kan minska acceptansen och upplevelsen av hållbarhet. Det gäller att företaget systematiskt kartlägger verksamhetens påverkan inte bara på miljön, men även på människorna som bor och verkar i närheten. Företaget kan med fördel ställa frågor som: förändras förutsättningar för friluftsliv och kan dessa kompenseras? Kan företaget integreras i lokala värdekedjor och gynna till exempel kommersiell service på orten?

Finns det konflikter med andra näringsgrenar såsom besöksnäringen och hur kan man vända det negativa till något positivt? Svaren på dessa frågor finns oftast i en öppen, inkluderande dialog som blir grunden till en förtroendefull relation mellan industri och lokalsamhälle över tid.

Förstudien redogör resultat och diskussioner från både fallstudierna, litteraturstudien och de kompletterande internationella exemplen, som med fördel kan användas i framåtsyftande dialoger och innovationsprojekt mot en mer socialt hållbar svensk industri.

*Projektet har finansierats av Sveriges innovationsmyndighet **Vinnova** och utförts av **Ecogain AB**.*

Vi vill tacka alla de respondenter som tagit sig tid att delta i våra fallstudier, både lokala och nationella samhällsaktörer och representanter från företagen.

Vi vill även rikta ett stort tack till det forskarråd som varit aktivt i framtagandet av förstudien: Eva Alfredsson från Uppsala universitet och Kungliga tekniska högskolan (KTH), Scott Cole från konsultbolaget WSP, Gertrud Alirani från Mittuniversitetet (MIUN) och Maria Pettersson från Luleå tekniska universitet (LTU).

1. INLEDNING

Denna förstudie utgör en integrerad del i Vinnovas satsning Socialt hållbar industri. Sverige och andra industrialiserade länder står inför stora samhällsförändringar, där industrier kommer spela en viktig roll i att producera den nya teknik och fossilfria energi som behövs för att vår ekonomi ska kunna ställa om och blir mer klimat- och miljöneutral. Samtidigt har industrietableringar en inneboende påverkan på de samhällen där de etableras, och lokala och regionala sociala och kulturella värden riskerar ibland att gå förlorade.

Vinnova som innovationsmyndighet har länge arbetat med frågor kring hälsa, jämställdhet och jämlikhet samt kompetensutveckling för att bistå Sveriges industri i arbetet med att bli mer hållbar. Myndigheten har nu identifierat inkludering samt värdeskapande och meningsbyggande som centrala för att vidareutveckla den svenska industri-sektorns sociala hållbarhetsarbete.

FIGUR 1 Projektets olika delar

Den här förstudien är en del i det större Vinnovaprojektet om socialt hållbar industri. Förstudien har utgjort underlag för en samverkansarena, dvs. en mötesplats för samhällsaktörer som är vitala i innovationsarbetet kring en socialt hållbar industri. En slutrapport från arenan finns också att tillgå.

1.1 Mål, syfte och användningsområden

Förstudien syftar till att utforska frågor om vilka drivkrafter som finns till att arbeta med inkluderande och värdeskapande industrier, framgångsfaktor och hinder, samt genererar lärdomar från erfarenheter inom den svenska industrin. Detta utmynnar i underlag till insatser inom innovationssystemet för att stödja en förflyttning mot en mer socialt hållbar industri.

Målet med förstudien har följaktligen varit att utgå från och operationalisera vedertagna ramverk för en lyckad social acceptans och hållbara industrier. När vi tagit reda på kriterierna för framgång har tre fallstudier utförts på svenska industrier för att kartlägga och identifiera var den svenska industrin är stark och var det finns utvecklingspotential.

Förstudien har genomförts som del av en större satsning, där målet är att bistå Vinnova och aktörerna inom innovationssystemet att tillsammans innovera kring de bästa vägarna framåt för att nå en socialt hållbar industri.

VAD ÄR INNOVATIONSSYSTEMET?

"Med innovationssystem avses nätverk av offentliga och privata aktörer där innovationer och ny kunskap tas fram, sprids och används."

<https://www.regeringen.se/myndigheter-med-flera/verket-for-innovationssystem-vinnova/>

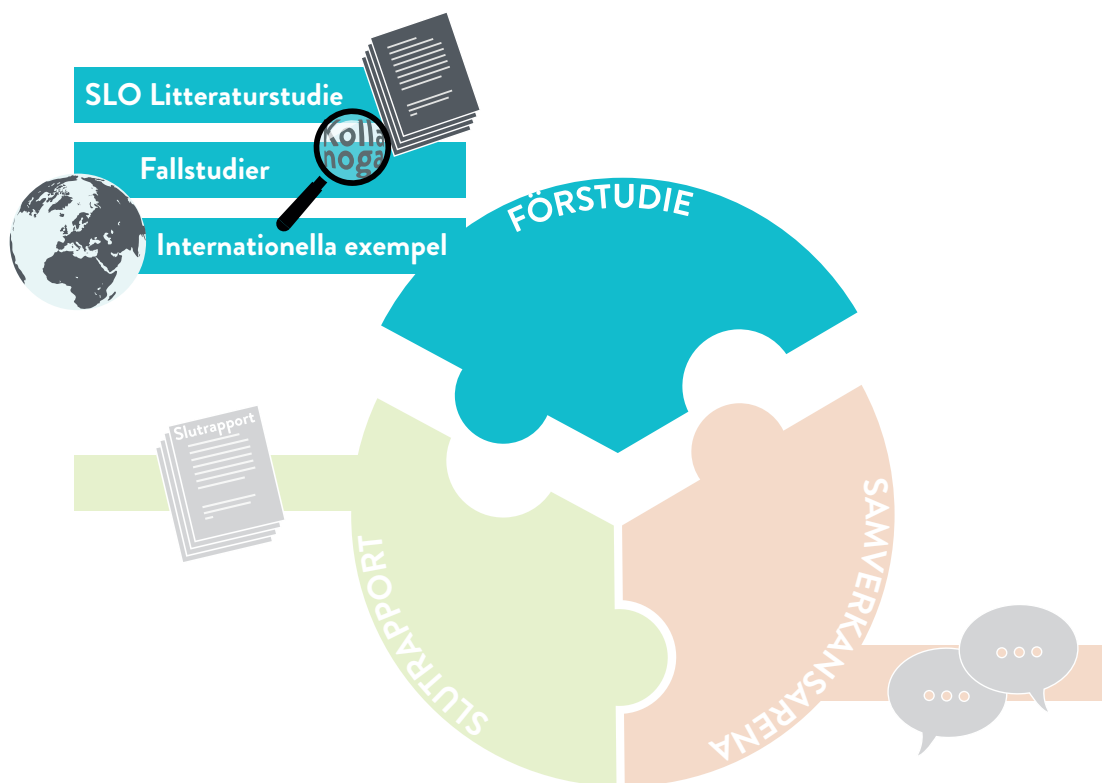

1.2 Förstudiens olika delar

Förstudien består av tre delar:

- En studie av forskningslitteraturen på ämnet "Social License to Operate"
- Tre svenska fallstudier av industrietableringar/-expansioner,
- Ett axplock av internationella exempel innovativa sätt att integrera social hållbarhet i industrietableringar.

FIGUR ÖVER PROJEKTETES OLIKA DELAR

FIGUR 2 Förstudiens tre delar som ligger i separata dokument men korresponderar med varandra. Förstudien i sin helhet är del i det övergripande projektet Socialt hållbar industri.

1.2.1 Litteraturstudie

En översikt av forskningslitteraturen på ämnet, Social License to Operate (SLO) gjordes i ett tidigt skede för att bidra med insikter om vilka kriterier företag behöver arbeta med för att en industriell verksamhet ska kunna anses vara socialt accepterad och hållbar av lokalsamhället. Social License to Operate är ett koncept som generellt återspeglar ett godkännande av ett företags verksamhet ur lokalsamhällets, och andra relevanta intressenters (stakeholders), perspektiv. Begreppet innefattar både miljömässiga och sociala aspekter och kan ses som en operationalisering av Corporate Social Responsibility (CSR) för att bygga långvarigt engagemang med lokala samhällen.

Litteraturstudien syftade även till att mer specifikt ta reda på vad den akademiska litteraturen kring SLO kan erbjuda när det gäller kunskap om hur man kan minska markanvändningskonflikter kopplade till den gröna omställningens behov av mineraler och produktion av förnybar energi.

Litteraturstudien är en systematisk granskning av relevanta och väl citerade artiklar kring ämnet Social License to Operate (SLO) publicerade i vetenskapliga tidskrifter. Den fullständiga rapporten från litteraturöversikten finns att tillgå på engelska parallellt med denna rapport.

1.2.2 Fallstudier

För att kunna skapa innovation kring vägar framåt för en hållbar industri, blev det viktigt att undersöka statusen för den svenska industrin idag; var den lyckas med sin lokala förankring och var det finns utvecklingspotential. För att ta reda på detta utförde vi tre fallstudier av industriella verksamheter i Sverige: två nyetableringar (så kallade greenfield investments) och en expansion av befintlig verksamhet.

Vi studerade hur etablerings-/expansionsprocessen har gått till, vilka frågor relaterade till social hållbarhet som aktualiserades under den lagstadgade miljötillståndsprovningen samt företagets interaktion med den offentliga sektorn och lokala intressenter såsom föreningslivet, miljörorelsen, näringslivets aktörer och närboende.

Syftet med fallstudierna var således att genom aktuella, svenska exempel på industrietableringar undersöka hur svensk industri arbetar med social hållbarhet och hur arbetet upplevs av lokala intressenter (specifikt genom linsen av Social License to Operate och Framework for Strategic Sustainable Development).

1.2.3 Internationella exempel

Som komplement till de svenska fallstudierna som analyseras i denna rapport har vi samlat erfarenheter från ett antal företag i andra länder som arbetar på ett innovativt sätt med social hållbarhet. Avsikten har varit att identifiera industrier som på ett eller annat vis förändrar ett landskap eller en lokal miljö, just för att hitta de exempel där den typen av potentiellt störande industri har lyckats skapa värde i det direkta landskapet där den slagit ner.

Datainsamlingen baserades på utvalda karaktärsdrag hos en industrietablering, samt ett antal nyckelord som användes för sökning i den vetenskapliga litteraturen. Genom intern utlysning hos våra kollegor, en workshop med forskarrådet för förstudien samt input från företrädare från Demokraterna i en industritung delstat i USA kunde vi sälla ut ett antal goda exempel som uppfyllde våra urvalskriterier. Därefter använde vi oss av företagens eller projektens egna hemsidor samt medierapportering för att sammanställa information om de exempel vi valde att lyfta.

De internationella exemplen ingår som en del i förstudien och publiceras i ett separat dokument, parallellt med denna rapport.

1.3 Lëshänvisning

I detta kapitel har vi presenterat syftet med förstudien, dess tre olika delar – litteraturstudie, svenska fallstudier och internationella exempel - samt hur de har genomförts.

I kapitel 2 presenterar vi projektets analytiska ramverk. Den utgörs av två närbesläktade koncept. Dels utgår vi ifrån två pelare i Framework for Strategic Sustainable Development (FSSD); inkludering, samt värdeskapande och meningsbyggande. Dels utgår vi ifrån resultaten från litteraturöversikten om Social License to Operate (SLO) och vilka kriterier som behöver uppfyllas för att nå dit.

Kapitel 3 sammanställer resultaten från de tre fallstudierna.

I kapitel 4 för vi en diskussion kring hur de svenska fallstudierna relaterar till framgångskriterierna för en SLO, samt en bedömning av huruvida de olika fallen kan sägas präglas av FSSD-kriterierna, inkludering samt värdeskapande och meningsbyggande.

Den fullständiga litteraturstudien och presentation av internationella exemplen finns att tillgå i separata rapporter.

2. ANALYTISKT RAMVERK OCH METOD

2.1 Analytiskt ramverk

Rapportens framåtsyftande grund har lett till det analytiska ramverk som nyttjas. Baserat på resultaten från litteraturstudien om SLO, och två av Vinnova i förväg identifierade hållbarhetskriterier från FSSD-ramverket (se avsnitt 2.2), så har denna rapport utvecklat tre bredare, övergripande hållbarhetskriterier ur vilka fallstudierna analyseras. Tabellen nedan redogör för vilka SLO-, respektive FSSD-kriterier som går in under respektive övergripande hållbarhetskriterium. Se avsnitt 2.2 och 2.3 för utvecklade beskrivningar av dessa kriterier.

TABELL 1. Kolumnen längst till vänster innehåller de tre övergripande hållbarhetskriterier som fallstudierna analyseras utifrån. Dessa har tagits fram med grund i de kriterier som visats i litteraturstudien om SLO, samt FSSD-ramverkets hållbarhetskriterier om inflytande och mening. .

Förstudiens tolkning och grund till analytiskt ramverk	Kriterier från SLO-studie samt FSSD-ramverk	Svensk översättning
Tidig, aktiv och långsiktig dialog	Active engagement	Aktivt engagemang
	Including SLO early in the process	Inkludering av SLO tidig i processen
	Long term engagement	Långsiktigt engagemang
	Inflytande (FSSD)	Inkludering (Vinnova)
Förtroendefull relation	Trust	Förtroendefulla relationer
Lokal anpassning och hänsyn till krav	Meeting community demands	Tillgodoseende av lokalsamhällets krav
	Local adaptation	Lokal anpassning
	Mening (FSSD)	Värdeskapande och meningsbyggande (Vinnova)

2.2 Kriterier från Framework for Strategic Sustainable Development

Framework for Strategic Sustainable Development, eller FSSD-ramverket, är en strategisk approach till hållbar utveckling. Metoden är mycket beprövad när det kommer till hållbarhet, och har utvecklats sedan 1990-talet. Ramverket utmärks av att det generellt kan tillämpas på olika typer av verksamheter. Kärnan i ramverket är centrerad kring åtta miljömässiga och sociala hållbarhetskriterier, som sätter gränsvärden för när en verksamhet kan beskrivas som hållbar.

Vinnova har i sin tolkning av ramverket valt att vidareutveckla fem av de åtta kriterierna, och gjort en egen tolkning av dessa. Två kriterier från FSSD-ramverket "Inflytande" och "Mening", knyter direkt till de begrepp som Vinnova hänvisar till som "Inkludering" samt "Värdeskapande och meningsbyggande". Dessa två kriterier och dess definitioner är del i grunden för det analytiska ramverk som används på fallstudierna i denna rapport.

2.2.1 Inkludering

*"Vi får inte systematiskt utsätta människor för sociala förhållanden som hindrar dem från att delta i att forma de sociala systemen som de ingår i, t.ex. genom undertryckande av yttrandefrihet eller åsikter."
(Från FSSD-ramverket¹).*

FSSD-ramverket definierar hållbarhetskriteriet gällande inflytande (här återgivet med Vinnovas benämning "inkludering") som människans möjlighet att delta och forma de sociala system de ingår i, genom att möjliggöra hennes yttrandefrihet och åsiktsyttrande. I den kontext som detta projekt handlar om kan det förstås i

hur människor inkluderas i tillståndsprocessen för en etablering och vilka nyttor en industrietablering kan skapa för de sociala systemen. Även inflytandet över huvud taget i beslutsfattandet kring en industrietablering inkluderas här.

¹ *The Future*, 2023. <https://www.thefuture.se/project/fssd-metoden/>

*”Vi får inte systematiskt utsätta människor för sociala förhållanden som hindrar dem från att skapa individuell mening eller att skapa en gemensam mening, t.ex. genom att undertrycka kulturella uttryck eller hindra samverkan.”
(Från FSSD-ramverket²).*

2.2.2 Värdeskapande och meningsbyggande

FSSD-ramverket definierar hållbarhets-kriteriet gällande mening (här återgivet med Vinnovas benämning ”värdeskapande och meningsbyggande”) som möjligheten för människan att genom kultur och samverkan skapa både individuell och gemensam mening i sin sociala kontext. I den kontext som detta projekt handlar om kan det förstås som hur människan påverkas socialt av industrin, samt vilka sociala värden kopplat till natur och kultur som potentiellt förstörs eller tillförs genom en industrietablering.

2.3 Kriterier från litteraturstudie om SLO

Litteraturstudien om SLO³, identifierade sex kriterier som en industri-etablering behöver hantera för att nå en bredare social acceptans i en lokal kontext. Dessa kriterier bedöms inte på en skala, utan bör tolkas som verktyg som kan bidra till att relationen mellan industri och lokalsamhälle stärks och potentiellt mildrar upplevda negativa konsekvenser av en industrietablering.

Utifrån dessa kriterier gör vi i kapitel 4 en övergripande analys av huruvida hållbarhetskriterierna uppfylls. För samtliga kriterier lyfter vi i förekommande fall fram innovativa arbetssätt, rekommendationer och lärdomar.

² *The Future, 2023* <https://www.thefuture.se/project/fssd-metoden/>

³ Litteraturstudien finns att tillgå i sin helhet i en separat rapport.

TABELL 2. Fri översättning av kriterier för Social License to Operate som presenterade i litteraturstudien och deras övergripande innebörd.

Svensk översättning	Begrepp från litteraturen	Beskrivning
Aktivt engagemang	Active engagement	Tidig och fortgående kommunikation; transparent delning av information; utveckling av mekanismer för konfliktlösning; kulturellt anpassade processer för beslutsfattande
Inkludering av SLO tidig i processen	Including SLO tidig i processen	Möjliggör tidig identifiering av tekniker och metoder (exvis för gruvbrytning) som kan få acceptans hos lokalbefolkning.
Långsiktigt engagemang	Long term engagement	Vikten av att SLO är en fortlöpande process utan slutdatum.
Förtroendefulla relationer	Trust	Byggande av förtroendefulla relationer är kritiskt, men förtroende är även en funktion av flera olika saker såsom lokalsamhällets acceptans för gruvbolag i sig och dessas påverkan på social infrastruktur. Omfattar kvalitet av dialogen snarare än kvantitet, samt upplevd rättvisa i processer och beslutsfattande.
Tillgodoseende av lokalsamhällets krav	Meeting community demands	Huruvida lokalsamhället uppfattar verksamheten som hållbar. Lokala nyttor och lokalt deltagande och huruvida lokalsamhället bedömer att verksamhetens nyttor överstiger dess kostnader.
Lokal anpassning	Local adaptation	Kultur, värderingar och prioriteringar varierar mellan samhällen och olika stakeholders. Omfattar inte bara miljö och ekonomi utan även sociala värden.

2.4 Metod fallstudier

Vi valde tre verksamheter med olika karaktär för våra fallstudier. Vilka fall det rör beskrivs här i metodavsnittet, men för att göra läsningen av resultatet mer fokuserad kring vad som varit utmaningar och framgångsfaktorer och inte vem som stått för detta, refereras fallstudierna till som fall 1–3 i resultat och analys.

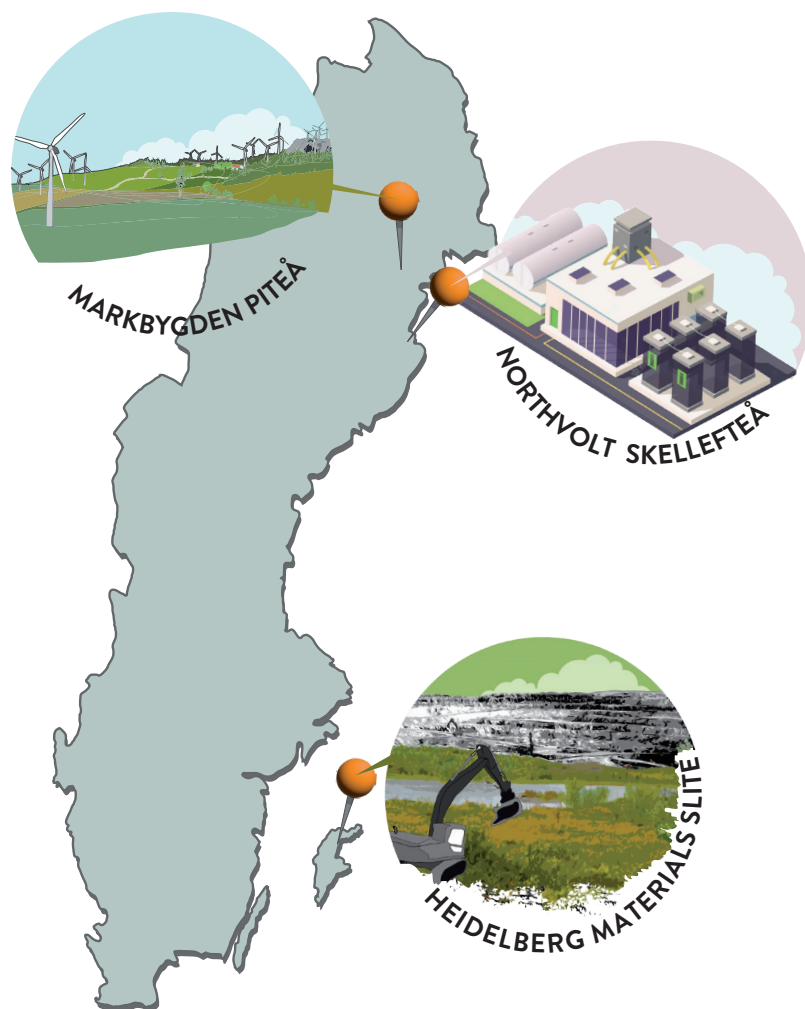
En fallstudie hanterar Northvolts etablering i Skellefteå. Northvolt är intressant på grund av dess stora påverkan på Skellefteå kommun. Det är en nyetablering inom tillverkningsindustrin som generellt har omtalats i media med positiva ordalag.

Markbygden vindkraftpark som behandlas i en av fallstudierna omfattar stora markområden, i ett område med mycket liten bebyggelse och få fast boende. Fallet kompletterar de övriga fallstudierna där verksamheterna bedrivs närmare tätbebyggda områden.

Den tredje fallstudien rör Heidelberg Materials (f.d. Cementa) verksamhet i Slite på Gotland, således det enda av fallen som inte berör övre Norrland. Bolagets verksamhet och tillståndsprövning har gett upphov till en nationell debatt. Verksamheten har funnits på orten under en längre tid och den senaste tillståndsprocessen berör en expansion av befintlig verksamhet snarare än en nyetablering.

I urvalet av fallstudieobjekt valde vi att enbart inkludera verksamheter som hade fått ett lagakraftvunnet beslut i sin miljötillståndsprövning för att undvika risk för att våra fallstudier skulle störa processen. I urvalet strävade vi efter en viss geografisk spridning, med tonvikt på norra Sverige där många av de stora investeringarna i fossilfri teknik sker i dag. Vi ville också studera verksamheter som hade präglats av olika grader av konflikt, från ett övervägande positivt mottagande till en polariserad nationell debatt.

FIGUR 3 De utvalda svenska fallstudierna.

Vi använde en rad olika datakällor, från dokumentstudier, granskning av rapportering i traditionell media, till egna intervjuer och fokusgrupper.

Bland de dokument (kursiverade nedan) vi studerade finns parters yttranden i miljötillståndsprövningen. Miljötillståndsprövningen handlar inte explicit om social hållbarhet, utan miljö i bredare bemärkelse, men vi fann att flera aktörer betonar sociala frågor i sina yttranden. Vidare studerade vi kommunernas översiktsplaner och regionernas strategier för smart specialisering för att förstå övergripande vilka prioriteringar som görs från politiskt håll för näringslivets utveckling, sysselsättning och markanvändning. För att få en bild av företagens aktiviteter sökte vi igenom deras års- och hållbarhetsrapporter eller hållbarhetsstrategier för att identifiera riktade satsningar som kan kopplas till social hållbarhet.

FIGUR 4 De olika källorna för datainsamling

Vi gick igenom medierapportering, främst i lokaltidningar, från tiden för etableringen/expansionen och sammanfattade vilka sociala frågor som figurerade i den offentliga debatten. Det var inte möjligt inom projektets ramar att studera debatten i sociala media. Vi gick även igenom andra publicerade studier som berör social hållbarhet i de aktuella fallen.

Slutligen höll vi egna intervjuer och fokusgrupper med en rad aktörer som på olika sätt var berörda av varje etablering/expansion. Dessa inkluderade: företagets hållbarhets- eller miljöchefer, lokala näringslivsorganisationer, akademien, samebyar, föreningar/civilsamhällets aktörer. En översikt av deltagande i fallstudierna listas i tabellen nedan.

	Intervju
	Avböjt/ej svar
	Ej kontaktad

TABELL 3. I största grad fick vi en god spridning mellan olika typer av aktörer som fick möjlighet att höras om respektive industrietablering. * Företaget avböjde intervju under datainsamlingsfasen, däremot tog företaget del av preliminära resultat och lämnade kompletterande upplysningar. **Verksamheten ligger utanför renkötselområdet.

Aktör	Tillverkning	Vindkraft	Mineral
Företag	*		
Kommun/region			
Nationell förening			
Lokal förening			
Lokalt näringsliv			
Sameby			**
Ekonomisk förening/förening som erhållit ersättning			
Annan samhällsaktör			

I fallstudierna undersökte vi vilka frågor rörande social hållbarhet som aktualiserades i samband med en etablering eller expansion av den industriella verksamheten. Vi undersökte diverse intressenters syn på hur verksamheten påverkar samhället, både positivt och negativt, samt hur kommunikationen med företaget kring dessa frågor har upplevts. Vi studerade även företagets åtaganden på området. Slutligen frågade vi alla parterna om de, med facit i hand, skulle ha gjort något annorlunda.

3. RESULTAT

De tre studerade fallen visade på olika typer av framgångar och utmaningar vad gäller social hållbarhet. Det fanns även olikheter vad gäller utgångspunkt då lokalsamhällets grundinställning till industriella verksamheter även före etableringen/ expansionen varierade.

I detta kapitel ger vi först en kort sammanfattning av fallen i avsnitt 3.1. I avsnitt 3.2 lyfter vi fram evidens som förekommit i våra intervjuer, fokusgrupper, dokumentstudier och mediegenomgång som kan kopplas till kriterier för social hållbarhet utifrån FSSD och SLO-litteraturöversikten.

3.1 Sammanfattande resultat

I följande tre avsnitt ger vi en sammanfattning av resultaten från dokumentstudier, mediegenomgång och intervjustudier.

3.1.1 Fallstudie 1

Företagets etablering har mötts av övervägande positiva reaktioner, vilket har injicerat nytt liv i kommunen genom skapandet av nya arbetstillfällen och ökande befolkningens mängd efter många års nedgång. Processen kring etableringen har framstått som öppen och transparent, vilket tillsammans med samhällets historiska förankring som bruksort bidrar till ett högt förtroende för industrin i största allmänhet.

Utmaningarna som kommunen står inför handlar främst om hanteringen av den snabba befolkningstillväxten som etableringen medför, vilket skapar utmaningar när det gäller att tillhandahålla välfärdstjänster, boende och fritidsaktiviteter för alla. Från fokusgrupperna framgår det att samverkan och samarbete mellan olika samhällsaktörer har varit avgörande för att hantera befolkningstillväxten. Både föreningslivet och Svenska kyrkan har agerat som samarbetspartners när det kommer till integration, även om många aktörer anser att de hade kunnat involveras ännu mer i kommunens arbete med samhällsplanering. Störningar på rennäringen, åtminstone under anläggningens byggfas, samt på grund av ökande trafik till och från området, uppkom i dokumentstudier och fokusgrupper som en fråga som behöver bevakas och hanteras aktivt framgent.

Detta fall uppfyller kriterierna inkludering, tack vare den aktiva och innovativa dialogen med den offentliga sektorn och befolkningen i stort, samt värdeskapande och meningsbyggande, tack vare den ökade framtidstro som har skapats lokalt, utöver de direkta och indirekta arbetstillfällena.

3.1.2 Fallstudie 2

Under etableringen av verksamheten, har de mest kritiska frågorna handlat om svårförenliga värden. Å ena sidan vindkraftens globala betydelse för förnybar energi och den gröna omställningen, å andra sidan dess påverkan på närboende vad gäller landskapsbild, buller under byggfasen, samt påverkan på friluftslivet. En annan värdekonflikt gäller möjligheten att bedriva naturbaserad renskötsel i området framöver. Synlighet kring vilka nyttor som etableringen medför samhället är ytterligare en utmaning, då exempelvis en inte oväsentlig andel av de arbetstillfällen som skapas är begränsade i tid till byggfasen. Långsiktighet efterfrågas av lokala aktörer i form av tydliga siffror gällande permanent arbetskraft för att näringslivet ska våga investera i lokal service och för att det ska finnas en tro på befolkningstillväxt. Att delar av projektet har bytt ägare och huvudman över tid har påverkat dialogen med lokalsamhället och lett till brisande kontinuitet.

För att synliggöra fördelar med investeringen lokalt och främja positiva effekter har företaget använt sig av olika strategier. Genom att använda sig av bygdepeng har de kunnat ge tillbaka till bygden och stödja olika projekt och initiativ. Dessutom har de genomfört undersökningar för att identifiera vilka behov och önskemål som finns i området gällande exempelvis friluftsliv och arbetat för att tillgodose dessa. Det har dock blivit tydligt i detta fall att det finns risker att en bygd med mycket liten och samtidigt åldrande befolkning saknar absorptionskapacitet för bygdepengen och investeringar.

Vi ser att det finns utrymme att satsa än mer på kommunikationen och dialog för att kunna uppfylla hållbarhetskriterierna, inkludering samt värdeskapande och meningsbyggande.

3.1.3 Fallstudie 3

I grund och botten botten bottnar konflikten i olika bedömningar av huruvida verksamheten kan komma att ha en negativ inverkan på grundvattnet och då även vattenförsörjningen i kommunen. Om så skulle vara fallet kan inte verksamheten anses vara socialt hållbar. Detta är dock en fråga för miljötillståndsprövningen och ingenting som vi tar ställning till i denna rapport. Gällande denna verksamhet är det viktigt att uppmärksamma att det uppges finnas olika uppfattningar om konflikter som i viss mån beror på det fysiska avståndet till verksamheten. Negativ inverkan, såsom sprickor i fasaden på närliggande bebyggelse, skapar en oro kring hur och av vem berörda ska kompenseras. Samtidigt upplever verksamheten att oron gällande negativ påverkan på grundvattnet och frågor gällande kompensation är regional eller nationell, snarare än lokal.

Företaget har angett att den erbjuder kompensation till regionen för att adressera eventuell påverkan på vattentillgången. Om vi i stället ser till andra aspekter av social hållbarhet kan vi identifiera flera insatser från företagets sida. Anställda ges möjlighet att ägna en dag per år åt volontärarbete på betald arbetstid. Dialogen med lokalsamhället har lagts om och i stället för att enbart hålla större formella samrådsmöten med mycket tekniska underlag, arrangeras mindre dialogmöten med inslag av frågestund. Dock har vissa respondenter påtalat att de upplever en ojämn maktbalans i beslutsprocesser; från civilsamhällets sida efterfrågas åtgärder för att skapa en mer jämbördig process där deras röster hörs och tas i beaktning.

Flera respondenter menar att företaget tidigare varit mer av en partner i lokalsamhället men att investeringar för sådant sinat över tid. Samtidigt uppmärksammas vi om flera goda exempel på samarbete med lokala naturföreningar och aktörer inom friluftslivet. Företaget har även börjat investera i ekologiska kompensationsprojekt.

Sammanfattningsvis, präglas detta fall av många delade meningar och det är möjligt att lyfta fram både goda och dåliga erfarenheter och upplevelser. I det polariserade klimat som råder finns det inget enkelt svar på huruvida hållbarhetskriterierna, inkludering och värdeskapande och meningsbyggande uppfylls.

3.2 Fallstudierna och sociala hållbarhetskriterier

Resultaten från fallstudierna presenteras i tabellen nedan i enlighet med rapportens tre övergripande kriterier, baserade på SLO-kriterierna samt de två FSSD-kriterierna om inkludering samt värdeskapande och meningsbyggande. Notera gärna att koncepten SLO och FSSD samt deras kriterier är normativa, varpå viss överlapp och tolkningsutrymme finns för de enskilda kriterierna för social hållbarhet.

TABELL 4. Sammanfattande resultat från fokusgrupper och intervjuer.

	Fall 1	Fall 2	Fall 3
Tidig, aktiv och långsiktig dialog	<p>Företagets engagemang med lokalbefolkningen beskrivs i stort sett som präglad av transparens och öppen kommunikation, med både formella samrådsmöten och informella träffar. Vissa aktörer upplever dock att de utelämnats eller helt enkelt missats i processen trots att de hade mycket kunskap att bidra med.</p> <p>Lokala folkvalda och kommunorganisationen hade redan under tiden före etableringen börjat arbeta mot en ny vision för orten och etableringen visade sig motsvara väl det som man just efterfrågade för att uppfylla visionen.</p> <p>Företaget uppges ha bedrivit en bred förankringsprocess och dialoger inför etableringen, även om mer inkludering av föreningslivet hade önskats. Vissa menar även att företaget hade behövt mer kompetens om urfolksfrågor och renskötsel för att kunna få till en bättre dialog med större förståelse för renskötselns förutsättningar.</p>	<p>Flera aktörer upplever att företagets engagemang med lokalsamhället var större under tiden direkt efter etableringsbeslutet, men att det har minskat över tid. Från vissa aktörer finns önskemål om att man skulle ha inlett dialog tidigare med lokala aktörer och i synnerhet med berörda samebyar.</p> <p>Övergripande beskrivs inte etableringsprocessen från närboendes sida som öppen och vissa menar att dialogen har blivit mer knapphändig med tiden.</p> <p>Mer engagemang efterfrågas från företaget kring kompetensförsörjning och tydlighet kring det faktiska antalet långsiktiga arbetstillfällen. Detta för att underlätta samhällsplaneringen och för att det lokala näringslivet ska kunna göra väl avvägda satsningar (e.g., företagare behöver veta om kundunderlaget kommer finnas framöver om de ska våga investera i nya eller utökade verksamheter).</p> <p>I intervjuerna framgår att tätare dialog med lokalsamhället och inkludering av samebyar i ett tidigare skede hade gynnat den sociala hållbarheten.</p> <p>En del aktörer och även grannkommunen har uttryckt att de inte blivit inkluderade i den utsträckning de anser sig ha påverkats av etableringen av verksamheten.</p>	<p>En representant från civilsamhället menade beträffande det tekniska språket, att en ojämn resursfördelning påverkar civilsamhället och deras möjlighet att delta på lika villkor som industrin i samrådsprocesserna.</p> <p>Företaget har ändrat formen (mindre storlek på möten, mindre tekniskt språk etc.) på samrådsprocessen för att uppmuntra till djupare och mer frekvent dialog och större inkludering av fler samhällsaktörer. Detta är också en åtgärd för att öka jämställdheten under samrådsmötena och underlätta kvinnligt deltagande.</p> <p>Företaget upplever svårigheter att nå ut med kommunikation om nyttan med verksamheten efter en övervägande negativ mediebild, åtminstone nationellt och i viss mån även regionalt. Företaget upplever att det är relativt lättare att kommunicera med lokala aktörer.</p> <p>Eftersom en del av konflikten kring verksamheten skedde mer på regional och nationell arena har intervjuerna indikerat att olika grupper på olika nivåer (lokal/regional/nationell) känner sig olika inkluderade.</p>

Fall 1

Öppenheten beskrevs av i princip alla parterna som fundamental för att bygga förtroende mellan företaget och lokalsamhället.

Samhället kan beskrivas som en gammal bruksort med en historia av stort förtroende för och partnerskap med industrin.

Fall 2

Upplevd bristande dialog har skapat en misstro och oro, inte minst bland äldre invånare där vissa ifrågasätter vindkraftverkens säkerhet. Rykten får fäste när teknisk information om verksamheten upplevs som svårbegriplig av invånarna. Detta gäller eventuella säkerhetsrisker kopplade till vindkraftsverken. Vi har också fångat upp tvivel på hur många arbetstillfällen som verkligen skapas. Allt detta tyder på visst bristande (befogat eller obefogat) förtroende från lokalbefolkningens sida.

Fall 3

Verksamheten har funnits på orten under lång tid och bedöms vara välintegrerad. Däremot, eller kanske därför, verkar det ha förvånat flera parter att utökningen av verksamheten skulle skapa stora konflikter, inte minst vad gäller frågan om vattenförsörjning inom kommunen.

Oro kring kompensation av verksamhetens potentiella påverkan på vattentillgång och även påverkan på närliggande bebyggelse kan ses som bristande förtroende för verksamheten.

Det finns en uppfattning från företaget att förtroendet för företaget verkar vara högre på lokal nivå och lägre på regional nivå. De stora motsättningarna har snarare varit på nationell nivå. Företaget bedöms börjat satsa alltmer på sin kommunikation och, åtminstone på lokal och regional nivå, bjuda in till mindre dialoger med berörda i stället för att enbart hålla större, formella och tekniska samrådsmöten.

Fall 1

Företaget har upplevts vara en god partner till kommunen i hantering av frågor kring kompetensförsörjning och behov av inflyttning. Däremot hur alla dessa nya personer ska integreras i samhället har seglat upp som en allt viktigare fråga som hade varit fördelaktigt att börja arbeta mer strategiskt med tidigare, vid sidan om försörjning av bostäder och service.

Med fortsatt befolkningsökning kommer föreningslivet behöva stärkas för att kunna integrera de nya invånarna och deras familjer. Det behövs naturliga mötesplatser för befintlig ortsbefolkning och nyinflyttade och en meningsfull fritid med plats för alla. Vissa frågar sig om företaget kan spela en större roll i att stärka det befintliga föreningslivet framöver.

Vissa samhällsaktörer lyfte frågan om ökad konkurrens om arbetskraft som kan bli lönedrivande. Risken är att det blir svårare att bemanna och finansiera den offentliga sektorn som levererar de tjänster (vård, skola, omsorg) som behövs för en växande befolkning under en övergångsperiod, tills det åter råder balans mellan utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden.

Företaget upplevs till sin natur vara väl anpassat till lokalsamhället och dess etablering bidrar redan till att vända befolkningsnedgången och skapa en framtidsanda – något som länge har varit en utmaning för orten. Etableringen uppfattas som värdefull och meningsfull både kvantitativt (direkta och indirekta arbetstillfällen) och kvalitativt (för kommunen/-invånarnas självbild och framtidstro).

Fall 2

Från företagets sida har man försökt kartlägga möjliga kompensationsåtgärder för närboende.

Nyttan av vindkraftsparken för bygden upplevs som otydlig av delar av lokalbefolkningen, samtidigt som företaget har gjort och gör investeringar i lokalsamhället.

Verksamheten har etablerats i ett mycket glest befolkat område med en liten och åldrande befolkning, faktorer som gör att absorptionskapaciteten för bygdepengen kan ifrågasättas. Var ska alla medlen investeras så att de skapar hållbara sociala värden för bygden och hur ska projekten förvaltas långsiktigt?

Vindkraftsparken och fortsatt bedrivande av traditionell naturbaserad renskötsel kan beskrivas som svår- eller oförenliga. Renskötseln har tvingats lägga om och företaget har bidragit ekonomiskt för att möjliggöra detta för en berörd sameby.

Företagets investeringar i lokalsamhället i form av infrastruktur för friluftsliv och bygdepeng är positiva. Det lokala värdet av verksamheten och meningen för invånarna tror många skulle dock kunnat förbättras med tätare dialog om bl.a. antalet arbetstillfällen som skapas över tid, båda tillfälliga och permanenta. Vissa respondenter tycker det är oklart om lösningar för att minska skadan på rennäringen verkligen är uttömda, kanske hade nytänkande kring möjliga åtgärder kunnat göra skillnad för samebyarna.

Fall 3

Den potentiella negativa påverkan på verksamhetens omgivande miljö menar några respondenter överträffar eventuella positiva utfall av verksamheten.

I intervjuerna betonades att företaget tillhandahåller ekonomiska resurser till det lokala föreningslivet, men det finns en allmän uppfattning om att detta bidrag minskat över tiden, och vissa menade att bidraget är försumbart i sammanhanget. Det påpekades i en av fokusgrupperna att det finns en upplevelse om att företaget i dagsläget inte är en självklar donator till föreningslivet, och därför är det inte föreningarnas första val när de söker ekonomiska medel.

Det framkom att det har värnats om att framhäva företaget som arbetsgivare och att det tidigare fanns turer för skolelever att besöka fabriken och att företaget även lånade ut sina lokaler till den intilliggande gymnasieskolan. Den typen av aktiviteter uppges inte genomföras i nuläget. Men verksamheten är fortsatt ett besöksmål för skolklasser, turistgrupper och har öppet hus för besökare. Nyttan av verksamheten i den ort där den bedrivs framhävs av en respondent (som bedriver verksamhet i närheten) och av företaget självt, som har bidragit till stöd för föreningslivet och ökat utbudet på orten, både när det gäller service och fritidsaktiviteter.

Konkreta åtgärder som genomförts av verksamheten för att stärka boendemiljön och friluftslivet var bidrag till bland annat byggandet av ett promenadstråk, cykelbanor etc.

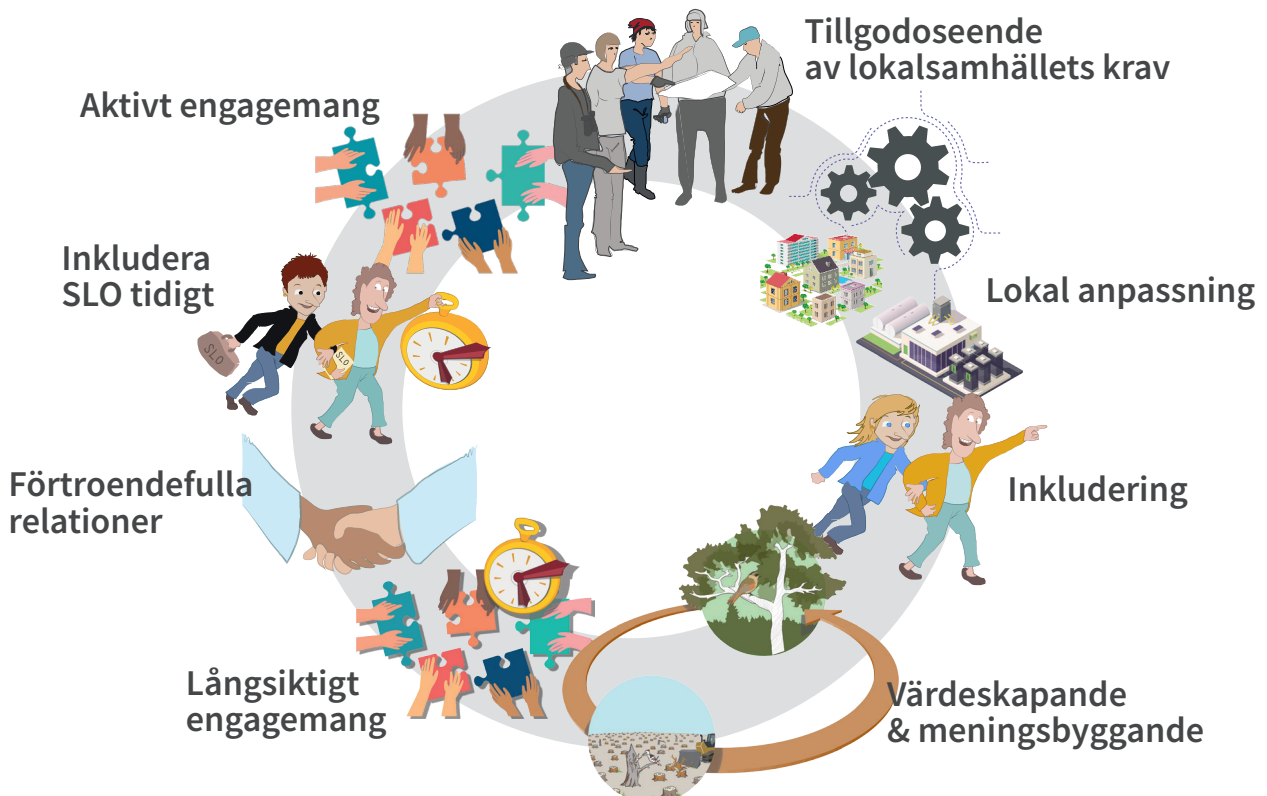

4. DISKUSSION

*Uppfyller fallen kriterierna för en socialt hållbar industriinvestering?
Vad kan vi lära oss av erfarenheterna och hur kan dessa användas
för att stärka arbetet för en social hållbar industri?*

I detta kapitel analyserar vi de sammantagna lärdomarna från de tre svenska fallstudierna utifrån kriterierna för social hållbarhet från FSSD och litteraturen om SLO. Vi lägger även ett antal rekommendationer för hur företagen, med stöd av innovationssystemet, kan arbeta för att stärka den sociala hållbarheten.

8 kriterier för socialt hållbar industri

FIGUR 5 Åtta kriterier för Socialt hållbar industri som definierade i analytiskt ramverk och baserade på litteraturstudien om Social License to Operate samt de två kriterierna från FSSD-ramverket.

4.1 Social hållbarhet - subjektivt och kontextuellt

Social hållbarhet är ett svårdefinierat koncept. Till skillnad från miljöaspekter som ofta bygger på naturvetenskapens lagar, som regleras i lagstiftning och där det finns prejudicerande domar att förhålla sig till, handlar social hållbarhet mer om berörda parter, upplevelser, inställningar, värderingar och även känslor. En viktig slutsats från våra fallstudier är att samhället inte är en homogen grupp och upplevelser, inställningar med mera kan skilja sig markant mellan grupper i samhället och även mellan individer inom en grupp. Det innebär att en och samma verksamhet kan bedömas vara socialt hållbar av vissa i lokalsamhället och välkomnas, medan andra anser att verksamheten inte är hållbar och väljer att kämpa aktivt mot dess etablering. Vad som definieras som lokalsamhälle kan variera beroende på vilken aspekt kring social hållbarhet man diskuterar. Ett av våra fall indikerar att upplevelsen av dessa frågor kan variera beroende på om man bor mycket nära verksamheten eller längre ifrån. Det finns ingen skarp geografisk gräns för det lokala – är det antalet kilometer som man bor eller verkar från industrin, eller är det en kommun eller till och med en region som ska definieras som lokal?

I ett av våra tre fall berördes två grannkommuner av verksamheten men kommunerna hade motsatta inställningar till verksamheten. Detta återspeglades i kommunernas översiktsplanering och yttranden i miljötillståndsprövningen, där ena kommunen prioriterade att upplåta mark till just den här typen av verksamhet medan den andra motsatte sig den.

I två av fallen såg vi även att olika delar av det lokala näringslivet hade motsatta inställningar till den studerade verksamheten. Lokala företagare inom bland annat entreprenad och logistik såg möjligheter att få uppdrag från verksamhetsutövaren, trygga sina inkomster och växa. Besöksnäringens företag befarade dock att kunderna skulle kunna bli färre till följd av faktiska eller potentiella störningar från verksamheten och att deras omsättning skulle påverkas negativt. Vi ser generellt sett i fallstudierna att civilsamhället inte är en enhetlig grupp, då aktörskategorin inbegriper allt från idrottsklubbar till religiösa samfund till ornitologer och intresseföreningar. Det säger sig självt att alla dessa kan uppleva en ny eller expanderad industriverksamhet på lite

olika sätt. Vi återknyter till detta i nästa avsnitt där vi diskuterar vikten av en bred och tidig dialog.

I ett av våra fall påverkades ett flertal samebyar av verksamheten. Dessa var inte av samma uppfattning gällande tillräckligheten i företagets åtagna kompensationsåtgärder. Graden av acceptans för verksamheten skiljde sig bland samebyarna – även om samtliga berörda samebyar helst hade föredragit att miljön förblivit orörd och att de fortsatt hade kunnat bedriva naturbaserad renskötsel.

Urfolksrättigheter vad gäller bedrivande av renskötseln är, till skillnad från andra sociala hållbarhetsaspekter, reglerade i lag. Det framgår i 3 kap. miljöbalken, Grundläggande bestämmelser för hushållning med mark- och vattenområden, att områden av riksintresse för rennäring ska skyddas, och att områden av betydelse för rennäring ska skyddas så långt möjligt, från verksamheter som kan påtagligt försvåra näringens bedrivande. Även om begreppet "påtagligt försvåra" är svårdefinierat finns det en rättspraxis att luta sig mot i bedömning av industriella verksamheters tillåtlighet.

Det kan jämföras med många miljöaspekter som regleras i lagstiftning och där det finns olika objektiva och kvantitativa gränsvärden för utsläpp av förorenade ämnen till mark och vatten och för bullnivåer att förhålla sig till.

När vi i stället ser till andra aspekter av social hållbarhet handlar det än mer om olika berörda grupper och individers upplevelser. Det gör det något vanskligt att uttala sig om huruvida en investering kan anses uppfylla kriterierna för att vara socialt hållbar. Därför är en gradering av huruvida hållbarhetskriterier uppfylls i de olika fallen svår och möjligen inte ens önskvärd.

I slutändan är en väl utformad process kring social hållbarhet nödvändig men inte tillräcklig, eftersom proaktiva politiska beslut och engagemang av intressenter är komplement till lagstiftning när man tar itu med konflikter om markanvändning.

Med dessa förbehåll försöker vi i nästa avsnitt, utifrån resultaten från våra dokumentstudier, mediegenomgång och intervjuer, generera rekommendationer och lärdomar från fallstudierna, grundat i de hållbarhetskriterier som utkristalliserats ur FSSD-ramverket och SLO kriterierna.

4.2 Kriterier för socialt hållbar industri – lärdomar baserade på fallstudierna

4.2.1 Tidig, aktiv och långsiktig dialog

Vikten av inkludering av olika grupper i lokalsamhället kan inte understrykas nog, och är ett återkommande tema i alla tre fallstudier. De aspekter av de tre studerade fallen som har fungerat väl har i stort sett alla varit beroende av att företaget haft en tidig dialog och fångat in aktörers åsikter, positiva och negativa. När det gäller graden av inkludering finns det dock inte sällan skilda uppfattningar bland aktörer, där vissa känner sig tillräckligt inkluderade medan andra känner sig förbisedda eller nedprioriterade.

Samtliga studerade fall visar att om dialog om social hållbarhet inleds senare i processen ökar risken att det skapas oro hos lokalbefolkningen eller misstro mot företaget. I ett av fallen inledde företaget en dialog med lokalsamhället om social hållbarhet redan innan investeringsbeslutet var fattat. Vi ser att ett sådant tillvägagångssätt ger samhället en känsla att det är delaktigt i utformningen av investeringen från start.

Vi ser att lokalsamhället generellt sett förväntar sig ett långsiktigt engagemang från företag som bedriver en verksamhet på deras ort. Men i några av fallen observerar vi bland aktörer en upplevelse av att företagets samhällsengagemang börjat sina över tid.

Jobbskapande verkar inte vara tillräckligt för att lokalsamhället ska uppleva att de får fördelar av en industriell verksamhet. Aktörerna vill ha en dialog med företaget kring andra nyttor som skolbesök och traineeprogram, integrering i lokala värdekedjor, eller bara att företaget är närvarande med en tydlig kontaktperson i bygden.

REKOMMENDATIONER TILL FÖRETAG

Baserat på vår analys lägger vi följande rekommendationer till företag som planerar en nyetablering eller expansion:

- ▶ *Bedriv en bred, inkluderande dialog, som går utöver de formella kraven i miljötilståndsprövningen*
- ▶ *Diskutera med aktörer hur investeringar kan påverka olika grupper i lokalsamhället och utforska lösningar*
- ▶ *Var inte anonym utan se till att företaget kontinuerligt har ett ansikte utåt i lokalsamhället, en person med löpande kontakt med lokalbefolkning.*
- ▶ *Gör en bred intressent- och aktörskartläggning tidig och håll den löpande uppdaterad under hela verksamhetens livstid.*
- ▶ *Var transparent om dialoger med aktörer, dialogernas frekvens och innehåll.*
- ▶ *Tillse ett bibehållet engagemang för sociala satsningar, upprätthåll dialog och lokala satsningar under verksamhetens livslängd och efterbehandling*
- ▶ *uppgifter om hur kravet på sakkunskap i 15 § MBF är uppfyllt.*

4.2.2 Förtroendefulla relationer

Förtroendefulla relationer skiljer sig något från de övriga sociala hållbarhetskriterier vi använder. Förtroendefulla relationer är något som företagen bör eftersträva eller ett önskat resultat av företagets arbetsätt. Huruvida det byggs förtroendefulla relationer med lokalsamhället är med andra ord inte något som företaget har full rådighet över.

I de studerade fall där (delar av) lokalsamhället inte känt ett förtroende för företaget har det getts uttryck i form av misstro kring exempelvis resultaten av tekniska undersökningar, lämpligheten i teknikval, antalet långsiktiga arbetstillfällen som skapas, huruvida ersättning för olägenheter kommer att betalas till fullo eller i tid, etc. Listan är lång.

Samtidigt ser vi att ju mer öppenhet det finns kring information om etableringen, desto bättre blir förutsättningarna för att bygga förtroendefulla relationer. Från de tre fallen har vi sett exempel på både när dialog uppfattats som öppen och transparent från ett tidigt skede, men även när det inte upplevts som en öppen dialog från start.

Vår uppfattning är att detta påverkat det generella förtroendet för en verksamhet. När det inte är transparent vilka dialoger som förs finns en risk för misstro och i något fall ser vi även att rykten och osanna uppgifter har spridits, något som möjligen hade kunnat förebyggas med ett annat förhållningssätt och mer lättillgänglig och lättbegriplig information.

REKOMMENDATIONER TILL FÖRETAG

Baserat på vår analys lägger vi följande rekommendationer till företag som planerar en nyetablering eller expansion:

- ▶ *Håll öppna dialogmöten med genuin två-vägs kommunikation under hela verksamhetens livstid, från planeringsstadiet till efterbehandling.*
- ▶ *Presentera teknisk information även på ett lättbegripligt språk.*
- ▶ *Var transparent kring de dialoger som äger rum*
- ▶ *Ta initiativ till kontakt med olika intressenter och träffas flera gånger för att bygga relationer*

4.2.3 Lokal anpassning och hänsyn till lokalsamhällets krav

En viktig slutsats är att jobbskapande är ett viktigt värde för lokalsamhällen. Mindre orter med en minskande befolkning värderar nya arbetstillfällen högt, inte minst då skatteunderlaget är en förutsättning för lokal service såsom vård, skola och omsorg. Inflyttning ger också kundunderlag för ett rikare kommersiellt utbud på orten, även om också oro kring arbetskraftsbehovet/-försörjningen aktualiserats i två av fallen.

Jobbskapande kan heller inte antas tillräckligt för att en investering som kommer att sätta ett betydande avtryck på lokalsamhället ska accepteras fullt ut. Det gäller att företaget systematiskt kartlägger verksamhetens påverkan inte bara på miljön, men även på människorna som bor och verkar i närheten. Förändras förutsättningar för friluftsliv och kan dessa kompenseras? Kan företaget integreras i lokala värdekedjor och gynna till

exempel kommersiell service på orten? Finns det konflikter med andra näringsgrenar såsom besöksnäringen och hur kan man vända det negativa till något positivt? Svar på dessa frågor finns oftast i den öppna, inkluderade dialogen.

Varje investering hamnar på en fysisk plats och varje fysisk plats har sina speciella förutsättningar. Det ser man i naturvärdesinventeringar som alltid görs platsspecifikt. Samma anpassade ansats bör även genomsyra företagets sociala hållbarhetsarbete. Vi ser fall där olika näringsgrenar ställs mot varandra: besöksnäring och industri. Eller där verksamheten och urfolksrättigheter, såsom möjligheten att bedriva naturbaserad renkötsel, är mycket svåra att jämkas. Vi ser också fall där samma teknik som fått acceptans på företagets anläggningar på annan ort skapar oro i det fall vi studerat.

En förutsättning för att kunna möta lokalsamhällets krav är att först kartlägga vilka dessa kan komma att bli. Detta kan endast göras genom en tidig, löpande och förtroendefull dialog. Samtidigt visar våra studier att lokalsamhället sällan är en homogen grupp och olika individer och grupper i samhället kan ha olika syn på social hållbarhet och ställa motstridiga krav, något som kan göra det svårt eller omöjligt för företagen att möta alla krav. Det kan även finnas bristande absorptionskapacitet för satsningar i en liten bygd som gör det svårt att realisera krav på investeringar (såsom att upphandla fiberuppkoppling) och förvaltning av dessa (såsom underhåll av infrastruktur för friluftsliv).

När det gäller påverkan på närmiljö kan ekologisk kompensation ses som en åtgärd som bidrar till att skapa värde för det lokala samhället. Utöver att skapa rekreationsvärden kan det även stimulera till ökad delaktighet från de lokala invånarna i planering och genomförandet av satsningarna. Detta i sin tur kan öka förtroendet för verksamheten.

REKOMMENDATIONER TILL FÖRETAG

Baserat på vår analys lägger vi följande rekommendationer till företag som planerar en nyetablering eller expansion:

- ▶ *Ta inte för givet att de krav som aktualiserats vid en typ av verksamhet på en plats kommer att vara de samma vid samma typ av verksamhet på en annan plats.*
- ▶ *Gör alltid en ny kartläggning av intressenter för varje specifik plats och typ av verksamhet.*
- ▶ *Var ödmjuk inför att det kan krävas specifik kulturell kompetens för att möta olika grupper i samhället på ett bra sätt, såsom urfolk eller äldre personer på landsbygden.*
- ▶ *Bistå med resurser för att förvalta sociala investeringar åtminstone under en övergångsperiod ifall det saknas lokal kapacitet att ta hand om dem.*
- ▶ *Utarbeta realistiska och verkningsfulla åtgärder tillsammans med lokala aktörer, inbjud till delaktighet, utforskande och innovativt tänkande*
- ▶ *Kartlägg sociala värden i partnerskap med lokala aktörer: vilka värden kan skapas och vilka kan försämrats*
- ▶ *Var lyhörd för farhågor och utforska lösningar i partnerskap.*
- ▶ *Identifiera åtgärder för att kompensera värden som försämrats*

4.3 Ibland når man inte mål på grund av oförenliga värden

I två av fallen uppkom en diskussion om huruvida verksamheten var oförenlig med andra värderingar. Det är dock viktigt att notera att olika parter gjorde olika bedömningar av huruvida värdena faktiskt var oförenliga.

Vi ser i dessa fallstudier, något som stöds av vår bredare erfarenhet av etableringar och miljötillståndsprövningar, att det sällan är svart eller vitt huruvida det föreligger målkonflikter. Företaget lägger ofta fram en palett av skydds- och kompensationsåtgärder, anpassning av teknikvalet med mera för att undvika målkonflikter.

Vem har tolkningsföreträde? I en juridisk mening är det tillståndsmyndigheten, men ett tillståndsbeslut med villkor är ingen garant för social acceptans eller för att lokalbefolkningen ska uppleva

verksamheten som hållbart. Därtill kan olika grupper och intressen i samhället göra olika bedömningar av huruvida målkonflikter har hanterats tillräckligt eller om det återstår oförenliga värden. Men i vissa fall kommer det ändå vara omöjligt att uppnå en samsyn. Ibland står värderingarna så långt ifrån varandra, att en dialog inte ens blir möjlig eller ses som ett alternativ av någon part, och dialogen uteblir helt. I dessa fall blir det därför svårt att arbeta fram minimerande eller kompenserande åtgärder som kan mildra negativa effekter och öka känslan av inkludering, eftersom värdena i grunden upplevs av vissa parter som icke kompatibla.

4.4 Kategorisering av rekommendationer

Precis som kriterierna för social hållbarhet är något överlappande så är även våra rekommendationer till företagen för att uppnå dem något överlappande. Av denna anledning har vi samlat rekommendationerna i avsnitt 4.2 i tre breda kategorier:

- 1. Fördjupad dialog**
- 2. Platsspecifik kunskap**
- 3. Sociala satsningar**

TABELL 5. Sociala hållbarhetskriterier med rekommendationer baserade på fallstudierna och kategorisering

FSSD-/ och SLO-kriterier	Rekommendationer till företagen	Kategori
Tidig, aktiv och långsiktig dialog (avsnitt 4.2.1)	Bedriv en bred, inkluderande dialog, som går utöver de formella kraven i miljötillståndsprovningen	Fördjupad dialog
	Diskutera med aktörer hur investeringar kan påverka olika grupper i lokalsamhället och utforska lösningar	Sociala satsningar
	Var inte anonym utan se till att företaget kontinuerligt har ett ansikte utåt i lokalsamhället, en person med löpande kontakt med lokalbefolkning.	Platsspecifik kunskap
	Gör en bred intressent- och aktörskartläggning tidig och håll den löpande uppdaterad under hela verksamhetens livstid.	Platsspecifik kunskap
	Var transparent om dialoger med aktörer, dialogernas frekvens och innehåll.	Fördjupad dialog
	Tillse ett bibehållt engagemang för sociala satsningar, upprätthåll dialog och lokala satsningar under verksamhetens livslängd och efterbehandling	Sociala satsningar
Förtroendefulla relationer (avsnitt 4.2.2)	Håll öppna dialogmöten med genuin två-vägs kommunikation under hela verksamhetens livstid, från planeringsstadiet till efterbehandling.	Fördjupad dialog
	Presentera teknisk information även på ett lättbegripligt språk.	Fördjupad dialog
	Var transparent kring de dialoger som äger rum	Fördjupad dialog
	Ta initiativ till kontakt med olika intressenter och träffas flera gånger för att bygga relationer	Fördjupad dialog
Lokal anpassning och hänsyn till lokalsamhällets krav (avsnitt 4.2.3)	Ta inte för givet att de krav som aktualiserats vid en typ av verksamhet på en plats kommer att vara de samma vid samma typ av verksamhet på en annan plats.	Platsspecifik kunskap
	Gör alltid en ny kartläggning av intressenter för varje specifik plats och typ av verksamhet.	Platsspecifik kunskap
	Var ödmjuk inför att det kan krävas specifik kulturell kompetens för att möta olika grupper i samhället på ett bra sätt, såsom urfolk eller äldre personer på landsbygden.	Platsspecifik kunskap
	Bistå med resurser för att förvalta sociala investeringar åtminstone under en övergångsperiod ifall det saknas lokal kapacitet att ta hand om dem.	Sociala satsningar
	Utarbeta realistiska och verkningsfulla åtgärder tillsammans med lokala aktörer, inbjud till delaktighet, utforskande och innovativt tänkande	Sociala satsningar
	Kartlägg sociala värden i partnerskap med lokala aktörer: vilka värden kan skapas och vilka kan försämrats	Platsspecifik kunskap
	Var lyhörd för farhågor och utforska lösningar i partnerskap.	Fördjupad dialog
	Identifiera åtgärder för att kompensera värden som försämrats	Sociala satsningar

4.5 Vilken roll kan innovationssystemet spela?

Vi kan konstatera att en förflyttning mot större social hållbarhet inom industrin kan bli kostsam för företagen, även om den är samhälls-ekonomiskt lönsam, dvs nyttan för samhället i stort i termer av ökad social hållbarhet överstiger de additionella kostnaderna. Förflyttningen kommer att kräva mer personal med kunskap om, och mandat att bedriva, en SLO-process - i tillägg till eller utöver de formella krav som ställs inom miljötillståndprocessen. Därtill måste konkreta åtgärder och sociala satsningar finansieras.

Hur kan innovationssystemet bidra till en förflyttning mot en mer socialt hållbar industri?

Innovationssystemet, utifrån att det samlar akademi, offentlig sektor och näringsliv, kan främst bidra med kunskapsutveckling och finansiering. Kunskapsutveckling innefattar även erfarenhetsutbyte mellan aktörer inom social hållbarhet. Civilsamhället är också vara en nyckelaktör här. Finansiering kommer troligen även att behövas för att företag ska våga testa innovativa åtgärder med hög risk, men med hög potential att generera nytta. Här kan det vara viktigt att undvika att försöka minimera kostnader för social acceptans allt för mycket; kanske en investering med dyrare åtgärder kan bidra till att jämka till synes oförenliga värden och nå en större social acceptans.

I figuren nedan kopplar vi möjliga åtgärder för innovationssystemet till kategori av rekommendation till företagen, baserat på erfarenheterna från våra fallstudier.

FIGUR 6 Hur kan innovationssystemet bidra till en mer socialt hållbar industri?

Fördjupad dialog

Något som dykt upp återkommande i fallstudierna och när de analyserats mot litteraturen om SLO är vikten av tidig, transparent och långsiktig dialog. För att stärka den sociala hållbarheten är det avgörande att dialogen inte enbart sker vid etablering eller inför miljöprövningen, utan att dialogen hålls levande under hela verksamhetens livslängd och även vid verksamhetens avslut och följande efterbehandling av marken.

Här ser vi att innovationssystemet kan fylla en viktig funktion i att stödja både företag och andra samhällsaktörer att närma sig dialoger med lokalsamhället på ett konstruktivt och framåtsyftande vis. Det kan handla om allt från mötesformer till samtalsteknik. Innovationssystemet kan vara en viktig möjliggörare i att definiera best practice genom att samla erfarenheter från olika fall, följa forskning inom ämnet och sprida kunskap. Detta bör paketeras i form av utbildningar för företag om hur man initierar och bedriver dialog, kompletterad med en metodhandbok som både lokala intressenter (stakeholders) och projektutvecklare kan ta del av.

Ett hinder för en fördjupad dialog är den tekniska informationen om en verksamhet som kan kräva högre utbildning inom exempelvis kemi, ekologi och maskinteknik för att förstå. Även lagtexter kan vara svårbegripliga för många. Det behövs således vägledning för hur teknisk och juridisk information kan presenteras så att i stort sett alla berörda kan ta till sig den, det vill säga i s.k. *klarspråk*. Inspiration kan hämtas från den klarspråksreformen som har pågått inom myndighetsspråk för att stärka tillgänglighet för medborgare och därigenom även demokratin. Fundamentalt för att kunna ha en fördjupad dialog är att alla parter har möjlighet att förstå materialet som ska diskuteras. Lättbegriplig information kan också bidra till att förebygga spridning av osanna uppgifter om verksameters påverkan på omgivningen. Genom att sprida kunskapskapital till fler aktörer, kan inkludering och uppfattningen om möjlighet till påverkan gentemot industrietableringar öka.

Sociala satsningar

I fallstudierna har det framkommit att projekt som drivs av företag vad gäller naturvård, friluftsliv och föreningsstödjande är uppskattade och välkomnade. Dessa kan ha en positiv påverkan på uppfattningen av en industri i lokalsamhället. Här kan innovationssystemet fylla en funktion i att skapa ännu större incitament för företag att tänka nytt kring denna typ av projekt genom att bistå med finansiering av pilotprojekt.

Även om det inte finns en färdig mall för hur sociala hållbarhetsfrågor i en specifik lokal kontext ska hanteras av en industrietablering, har vi funnit att det finns mycket att lära bara av att se till andra exempel och verksamheter för att skapa inspiration och innovation. Här skulle offentliga verksamheter kunna bistå företag i att skapa forum där exempel och lärdomar från sociala hållbarhetsprojekt och initiativ kan lyftas och delas. Det kan skapa möjligheter för lokalinvånare att lyfta sina erfarenheter på en bredare arena, samt bistå företag i att finna kreativa och lokalt anpassade lösningar som kan appliceras på just deras verksamhet och lokalsamhälle.

Platsspecifik kunskap

I flera fall ser vi att vissa intressenter inte upplevt tillräcklig inkludering, medan andra samhällsaktörer har varit mer aktiva i dialogen. Här ser vi att innovationssystemet kan fylla en funktion i att bidra till metodutveckling för hur en intressentkartläggning kan se ut i ett tidigt skede av en kommande markanvändning, samt hur man håller den uppdaterad under verksamhetens livslängd. Detta kan underlätta för nya aktörer att etablera sig utan att behöva "uppfinna hjulet" kring hur man identifierar de intressenter som kan vara aktuella för specifika lokala förhållanden.

I två av fallstudierna var också samebyar berörda av en industrietablering. I både dokument från miljöprövningen samt intervjuer framkom att vissa av de samebyar som berörts inte känt sig hörda eller tillräckligt inkluderade i en etableringsprocess. Här ser vi att innovationssystemet kan spela en viktig roll i att på ett lättillgänglig och sakligt vis lotsa företag till vägledning i kulturell kompetens kring urfolk i Sverige.

Framtida studier

Utöver dessa frivilliga verktyg ser vi även ett stort värde i att framtida studier undersöker huruvida det bör tillkomma lagkrav på denna typ av sociala hållbarhetskriterier. Utredningar om huruvida tillståndsvillkor i syfte att uppnå social hållbarhet i tillägg till skydds- och kompensationsåtgärder för renskötseln bör regleras i större utsträckning i miljötillståndsbeslut ser vi också som möjligt underlag för framtida studier.

2023
Producerad
av Ecogain för

